

AZ ÜKMAMÁM, ZAICZ ZSUZSANNA CSALÁDTÖRTÉNETE

Bemutakozás

Németi Roland vagyok. 13 éves leszek március 18-án, ugyanazon a napon, mint amelyiken az ükmamám Palkó Józsefné Zaicz Zsuzsanna született. Baranya megye egyik községében, Mázán élek. A szászvári Kiss György Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola 6. b osztályának tanulója vagyok. Másfél éve foglalkozom hobbi szinten az őseim kutatásával. Nagyrészt székely származású vagyok, ezért szinte minden felmenőm a mai Magyarország határain kívül született.

A történetemet az anyai ükmamámról fogom írni, akivel kapcsolatban fentebb említettem, hogy egy napon születtünk – 128 év különbséggel. Ő 1882. március 18-án a bukovinai Andrásfalván született. Nemzetisége túlnyomóan székely, de a nevéből is látszik, hogy apai részről német felmenői voltak. 1900-ban hozzáment Dobondi Antalhoz, ebből a házasságból két gyermekük született, majd három év múlva, 1903-ban, tuberkulózisban meghalt a férje. Egy évre rá újravezényelt ükpapámmal, Palkó Józseffel. Tíz gyermekük született. Ebből könnyen kiszámolható, hogy összesen 12 gyermeke született ükmamámnak. A tizenkettőből 7-en éltek meg a felnőttkort. Az ükpapám 1937-ben életét vesztette. 1941-ben, mint több más bukovinai székely családot, őket is kitelepítették otthonukból. Sok év vándorlás után végül a Tolna megyei Kakasdon telepedett le a család, ahol ükmamám a falu mesemondójaként élte utolsó éveit. 1965. március 4-én, pár nappal a 83. születésnapja előtt, Kakasdon elhunyt.

Palkó Józsefné Zaicz Zsuzsanna
1954. augusztus 14., Budapest

Születése és családja

Szülei Zaicz József (1845. szeptember 27., Ófretóc – 1933. december 10., Ófretóc) és Rudics Mária (1848 vagy 1849 – 1918. február 18., Ófretóc). Apja halász volt, anyja varrónő. Apjának első házasságából egy gyerek született, Zsuzsanna szeretett bátyja, Márton (1869–1888). Apjának és anyjának 8 közös gyermeke, Zsuzsanna (1872–1873), Mária (1874–1878),

József (1877–1915), Mária (1879-1961), ükmamám Zsuzsanna, János (1887–1945), Márton (1890–1893) és Katalin (1892–1893). Római katolikusok voltak. Apjának szülei Zaicz János és Deák Zsuzsanna (aki Nagybányán született). Az anyai nagyszüleiről semmilyen információ nem maradt fent.

Gyerekkora

Miután megszületett Andrásfalván, a családja a jobb megélhetés ígéretében 1883-ban a Belgrád melletti Székelykevére települt. A szülei hat évig folyamatosan keményen dolgoztak sikertelenül Székelykevéren, ráadásul féltestvére, Márton is itt hunyt el 1888-ban. Így apja, József, talpra állt és hazaköltöztette családját Andrásfalvára. Amikor Zsuzsanna 7 éves volt, cukorrépa földeken dolgozott napszámban. Apja nem járatta iskolába, mert nem volt pénz rá, ezért Zsuzsanna nem tanult meg írni és olvasni. 15 éves korában ápolósegédnek állt. Télen otthon, nyáron a városban, Radócon dolgozott. Azután 17 évesen elköltözött otthonról a munkája miatt, Radócon és Csernyivcin lakott. Azonban pár hónappal később hazaköltözött. Az apja nem akarta kisegíteni sem pénzben, sem pedig ruhákban. Csupán abban az esetben adott volna pénzt neki, ha férjhez megy.

Zaicz Zsuzsanna legidősebb gyermekével, ifj. Dobondi Antallal, 1903

Első házassága

Zsuzsanna férjhez ment, mint fentebb említettem, Dobondi Antalhoz. Két gyerekük született, abból az idősebb, ifj. Dobondi Antal élte meg a felnőttkort és lettek gyermekei. Zsuzsanna még egy fiút hozott a világra, de ő nem élte meg a két évet. Azután férje 1903-ban tuberkulózisban meghalt.

Második házassága

1904-ben ismerkedett meg Palkó Józseffel (1880. február 02., Andrásfalva – 1937.10.18.), aki Palk József és Ostrowska Mária legidősebb fiúgyermeke volt. 1904. november 3-án Andrásfalván házasodtak össze. Gyermekeik: Ferenc (1905–1905), Mária (1906–1907),

József (1908–1972), Linusz (1910–1984), Lajos (1913–1978), Mátyás (1915–1947, hadifogság Oroszországban), Rozália (1918–1919), **Erzsébet dédanyám (1921–2003)**, Anasztázia (1923–1923) és Jusztina (1924–1942). Amíg a férje dolgozott addig ő nevelte a gyerekeket. A férje haláláig nagyon jó dolga volt neki és a gyerekeiknek is. A szerencse végül ellenük fordult, s amikor József 1937-ben meghalt, minden a feje tetejére állt. Zsuzsannának kellett minden férfimunkát elvégeznie a ház körül. Ő vágta és hordta a fát, etette az állatokat, nevelte a gyerekeket, mosott, főzött, takarított és persze a földeken dolgozott.

Kitelepítés

1941-ben a székelyeket kitelepítették Bukovinából a Vajdaságba, Szabadka környékére, a magyar majoritás érdekében. Zsuzsanna még azelőtt, hogy kitelepítették volna őket, fiánál, Mátyásnál lakott. Mátyás felesége Bíró Regina bórdíszműves volt. Két gyerekük született. Mátyást viszont a II. világháború idején besorozták és onnan már nem jött vissza, az oroszok fogságba ejtették és kivégezték. Zsuzsanna utána lányához, a dédmamához, Erzsébethez költözött. Erzsébettel és férjével, a dédapámmal, Fábrián Antallal kitelepítették őket Andrásfalváról. Hosszú útnak néztek elébe, Erdélyen és a Bánságon át. Végül Bácskában kötöttek ki, azon belül is a Topolya melletti Bácskossuthfalván, amit akkoriban Ómoravicának hívtak. Ott legkisebb leányának, Jusztinának megszületett első fia, Sebestyén József (1942–2022), majd pár hónappal később másik fia, Sebestyén Ádám (1942–1942). Jusztina, Ádám fia halála után pár órával torokgyíkban életét vesztette. Zsuzsanna nagyon szomorú lett, de elfogadta, bánatán segített az unokája, Fábrián László (1941–). 1944-ben újabb unokája született, Márta (1944–2019), még Bácskossuthfalván, de nem sokkal utána újra el kellett vándorolniuk. Ükmamám a testvérével kelt útra, majd Kakasdon újra találkozott Erzsébettel és annak családjával. Végül Kakasdon találták meg végső lakhelyüket.

Palkó Józsefné Zaicz Zsuzsanna
1954. augusztus 14., Budapest

Mesemondása

Zsuzsannának az apja, nagybátyja, bátyja, unokaöccse és a fia is közkedvelt mesemondók voltak. Ő nagyon, de tényleg nagyon sok mesét mondott és tudott fejből. Virrasztásokon,

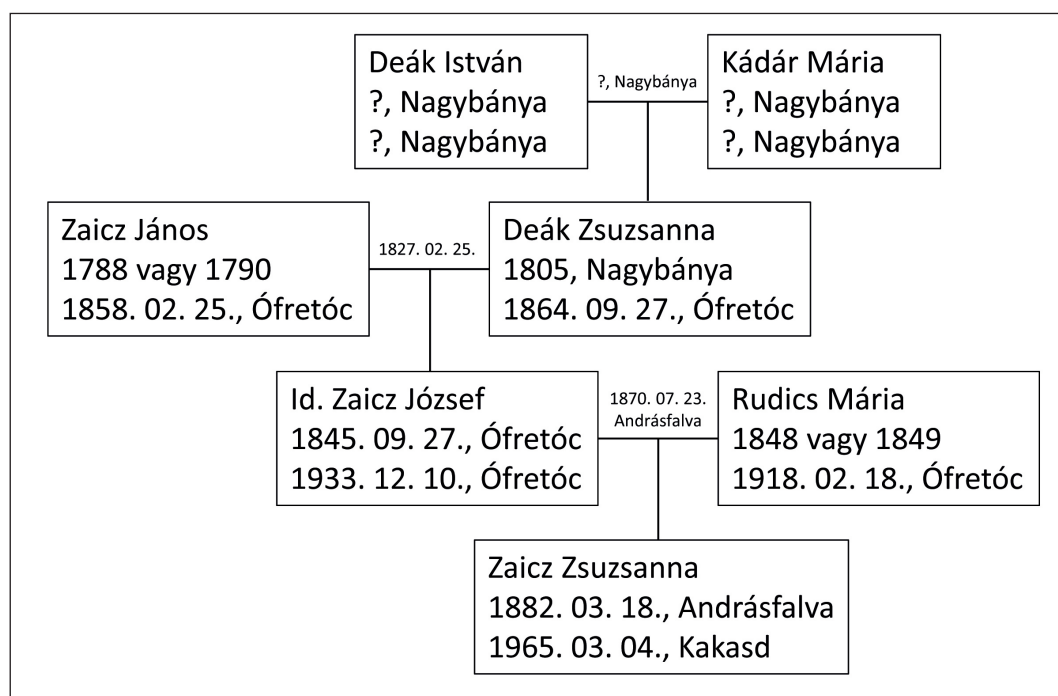
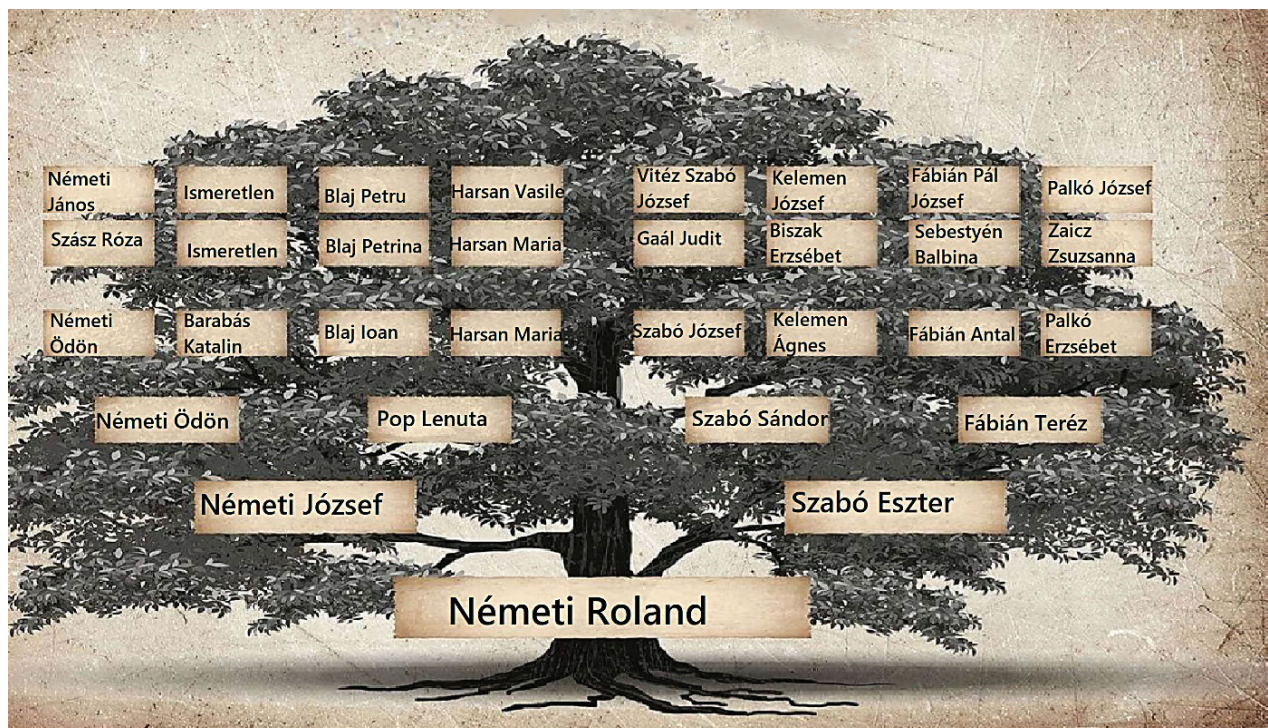
Ükmamám és nagymamám, 1961

esti morzsolás vagy fonás közben, és az unokáinak – közöttük a nagymamámnak is – rengeteget mesélt. Nagyból 1947-ben kezdte a mesélést. 1953-ban megismert egy budapesti hölgyet, Dégh Lindát, aki néprajz és népmesekutató volt. Egy angol nyelvű könyvében, ahol a Völgység mesemondóit mutatta be, ükmamáról is írt, valamint két könyvet írt ükmamám meséiből. Az ükmamám meséi országos szinten híresek lettek. 1954-ben Budapestre hívták, hogy meséljen ott is a meséi közül. 1954. augusztus 14-én Budapesten kitüntették a Népművészet Mestere díjjal. Leghíresebb meséi: Nemtudomka, Peti és Boris, Égig érő fa, Bolhakisasszony, Sándor királyfi és Lajos királyfi, Gagyi gazda. A meséi nagyrésze átvett, amit saját verziójává formált, de vannak olyan meséi is, amiket ő maga talált ki.

Utolsó évei Kakasdon

Utolsó éveiben lányánál, a dédmamámnál, Erzsébetnél élt, ahol a házkörüli munkákat segítette elvégezni, míg lánya és veje a földeken dolgozott. Dégh Lindával még sokáig tartotta a kapcsolatot. Nővére, Mária sokszor meglátogatta még úgy is, hogy elég messze lakott tőle. Zsuzsanna már nem nagyon hagyta el életében Kakasdot, majd 1965. március 4-én, pár nappal 83. születésnapja előtt hunyt el. Végül Szekszárdon lett eltemetve, ahol ma lányával, vejével unokájával és annak férjével nyugszik. Életében szőke hajú, kék szemű, fehér bőrű, magas termetű asszony volt.

Családfák

Források

Dégh Linda, Kakasdi népmesék I. Palkó Józsefné Meséi. Akadémiai Kiadó: Budapest, 1955.

Linda Dégh, Folktales and society. Story-telling in a Hungarian peasant community; angol-ra ford. Emily M. Schossberger; Indiana University Press, Bloomington–London, 1969.